

Гардецька Р. П.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

АНАЛІЗ РІВНЯ ПРОДУКТИВНОСТІ СУФІКСАЛЬНИХ ЗМЕНШУВАЛЬНИХ У РОМАНСЬКИХ МОВАХ

У статті розглядається питання про втрату продуктивності демінутивних похідних у французькій мові на повну противагу іншим романським мовам. Приділяється особлива увага використанню демінутивних морфем в іспанській мові, де вони мають вагомий узус, тоді як французькі зменшувальні є достатньо лексикалізованими і майже втратили свою продуктивність.

Ключові слова: демінутиви, аналітичні звороти, креативні елементи, лексикалізація, продуктивність.

В статье рассматривается вопрос об утере производительности деминутивных производных во французском языке на полную противоположность другим романским языкам. Уделяется особое внимание использованию деминутивных морфем в испанском языке, они имеют весомый узус, тогда как французские уменьшительные являются достаточно лексикализованными и почти утратили свою производительность.

Ключевые слова: деминутивы, аналитические обороты, креативные элементы, лексикализация, производительность.

This paper considers the subject of the vitality of diminutives in French, lower than in other Romance languages. They pay special attention to the use of this morpheme in Spanish, where it does have a higher frequency. The diminutive in French would be lexicalised and therefore it would have lost its vitality.

Keywords: diminutives, analytical constructions, creative elements, lexicalization, productivity.

У лінгвістиці досить часто відзначається той факт, що демінутивні утворення у французькій мові мають дуже низьку продуктивність у порівнянні з усіма іншими романськими мовами [3, с. 11].

В дійсності там, де в іспанській мові значною мірою використовуються афіксальні зменшувальні, у французькій мові віддається перевага аналітичним зворотам з прикметником *petit* із збереженням демінутивних морфем майже у лексикалізованому стані. Звісно, що у той час як деякі суфікси на зразок *-ette* все ще можна використати креативно, то кількість спонтанних утворень, які дає такий демінутив є дуже лімітована.

Французька мова є резистентною до демінутивів. У переважній більшості випадків вживають *une petite maison*, а не *une maisonnette*, *un petit livre*, а не *un livret*. У цих прикладах спостерігається лексикалізація: *le livret* не є книгою маленького розміру, а невеликий реєстр, де занотовують досить точну інформацію *livret de famille*, *livret scolaire*, *livret d'épargne*. У традиційних казках *Petit Jean* є більш часто вживаним ніж *Jeannot*. В результаті *-et* у слові *livret* не виступає більше в ролі демінутивної графеми, а являється дериваційною лексичною морфемою, що дозволяє утворити нове слово.

Опираючись на вчення Асельрота, Журавський доводить, що «*petit* (...) граматикується до демінутивного маркера, тоді як демінутиви на *-et(te)* майже зникають» [4, с. 569].

Слід відзначити, що демінутив може призвести до утворень, які модифікують майже всі частини мови в романських мовах, окрім французької. Наприклад, іменники – ісп. *tarrito de fresa*, *mujercita*, *Lolita*; прикметники – порт. *uma rapariga bonitinha*, італ. *poverina*, *Goldoni*, *Gli amori di Zelinda e Lindoro*. Здрібнілості зазначають прислівники та займенники:

у португальській –

Basta ouvir as protestas que eles murmuram, baixinho, entre si e Deus...

(Machado de Assis, *Letra vencida*)

в іспанській –

«*Nacemos viajes rapidito*», *referen los avisos colocados con spray*

(*El Universal*)

«*Con los potes de leche eran baratos, todito*»

«*Primero he aprendido piano, mi profesor en Potosí me ha enseñado,*

luego he aprendido acordeón, después guitarra, después charango, mandolina, y

ahora toco estito»

(*Los Tiempos*)

В іспанській мові демінутиви в однаковій мірі можуть модифікувати такі частини мови, як вигук та дієприслівник, наприклад: ¡*Nasta luegoito!*, *andandito*, *paseandito*, *callandito*.

У будь-якому випадку, з чисто кількісної точки зору, продуктивність суфіксальних зменшувальних у французькій мові майже нульова в порівнянні з іспанською, португальською чи італійською. Такий феномен привертає більше уваги ще й з точки зору діакронії: вживання демінутивних похідних практично відсутнє у французькій мові епохи Класицизму. Проте демінутивний узус в епоху Відродження у Франції такий самий як і в Іспанії. У творах Ронсара чи іншого поета того часу, ми знайдемо багато зменшуваних, від *nymphettes* до *mignonnettes*, що досить часто вживались. На думку Асельрота перфектною є та мова, яка володіє більшою кількістю засобів експресивності і він же висловлює думку про граматику Енрі Ет'єна, характеризуючи його як «зовсім сп'янілого від лінгвістичного шовінізму», адже останній «не зовсім перебільшує, коли стверджує, що французька мова є на одному рівні з італійською, а то й на клас вище від неї; що стосується демінутивів, то вони є лише одними з *mignardises* його рідної мови» [2, с. 213-214]. Згадані факти викликають великий подив, що в епоху Класицизму зменшувальні раптово зникають. Мова, в якій спостерігається екстремальна присутність демінутивних утворень переходить у стан, де вони майже відсутні. У мові письменників таких

як Мольєр (17 ст.) та Мариво (18 ст.), які іноді імітували сільський стиль, вживання демінутивів є оказійним. Постає питання про те, у чому причина якщо не повного зникнення, то принаймні, значного зменшення продуктивності демінутивних суфіксів в епоху Класицизму. У той час, коли в інших романських мовах демінутивний узус продовжує займати вагомі позиції, французька мова навпаки втрачає цю морфему. Ми висуваємо кілька варіантів пояснення такого мовного процесу. По-перше, необхідно з'ясувати історично зумовлені причини зникнення демінутивів саме в епоху класицизму. Насправді, це зникнення, на наш погляд, є наслідком логічної парадигми, яка превалювала на той час у Франції серед граматиків і які наполягали на тому, аби французька мова стала дзеркалом людської свідомості, мовою логіки, що відображає порядок думки та мовою науки завдяки її досконалості. Опіраючись на таку концепцію, якій вторили численні лінгвісти того часу, що мали вагомий вплив на письменників, можна імплікувати, що демінутиви як наближено емоційні морфеми протирічать «науковому» характеру французької мови. Даний аргумент є більш вагомим, ніж це здається на перший погляд, оскільки граматика цього періоду досить широко відображала певний стан мислення і насправді може слугувати елементом пояснення втрати демінутивної продуктивності у французькій мові. Якщо врахувати, що на той час саме література переважала в освіті, можна уявити якими могли би бути наслідки.

Окрім цього, ми бачимо інший елемент пояснення втрати продуктивності французьких зменшуваних: французька мова є в основному аналітичною мовою, де ступінь аналітичності значно вищий ніж в іспанській, італійській та португальській мовах і використання демінутивів досить обмеженим (*petit* має здатність замінювати демінутиви). Звідси випливає, що інші романські мови є менш аналітичними ніж французька, тобто вони залишаються мовами, які значною мірою належать до класу синтетичних мов.

Якщо ми поставимо за мету довести, що французька мова по всій вірогідності є більш аналітичною мовою, то у той же час, ми також побачимо одну з можливих причин високої продуктивності демінутивного узусу в інших романських мовах. Існує ряд факторів, що вказують на синтетичність інших романських мов (загалом для порівняння будемо використовувати іспанську мову). Ось деякі з них:

а) Явище енклітики особи в дієслові. У романських мовах особа виражається синтетичним способом у формі певних дієслівних закінчень, автономних від особових займенників, наприклад: ісп. *trabajo – trabajas – trabaja...*, італ. *cerco – cerchi – cerca...*, порт. *falho – falhas – falha...* Французька мова передбачає обов'язкове вживання окремих особових займенників: *je mange – tu manges – il mange* і т.д. В іспанській, італійській чи португальській мовах вони вживаються у випадках емпізи чи при необхідності уникнути двозначності мови.

б) Система часів французької мови вирізняється з поміж інших романських мов. Там, де французи семіологічно не розрізняють таких часових форм як *les subjonctifs présent, futur et passé* (принаймні усно), португальці, а частково й іспанці їх розрізняють. Аналогічним чином, коли в загальному французи вже не вирізняють dokonаного виду (*l'aspect accompli*), іспанці використовують *le prétérit et le passé composé*. Наприклад, ісп. *Ayer hablé con Lola*; франц. *J'ai parlé hier avec Lola*.

в) В іспанській та інших романських мовах використовується інфінітив для позначення певної дії, наприклад: *El haber hablado con ella me complació*, тоді як французькою це речення – *Le fait d'avoir parlé avec elle m'a fait plaisir*. Звороти, схожі з цієї точки зору, існують в італійській та португальській мовах, а також у так званому *le moyen français* існує можливість використовувати субстантивовані інфінітиви.

г) Іспанці використовують дериваційні прикметники набагато більше, ніж французи. Наведемо кілька прикладів: *noticiero – d'information* (у французькій мові використовується прикметникова синтагма з прийменником); *casadero – qui a l'âge de se marier*; *callejero – de la ru*; *novelístico – du roman*, і т.д.

е) В іспанській мові так само набагато більше, ніж у французькій використовуються складні прикметники: *barbirrubio – à la barbe blonde* (те ж саме щодо ісп. *barbirrojo* чи *barbirrucio*); *boquiancho – qui a la bouche large*, *boquiabierto – qui a la bouche ouverte* чи *boquiangosto – qui a la bouche étroite*; *pelirrojo – aux cheveux roux*, *pelirrubio – aux cheveux blonds*. Можна знайти ще багато ідентичних прикладів в інших романських мовах [1; с. 46]. В італійській мові наступні прикметники є навіть досить креативними: *manimozza – amputée d'une main*, *capellirossu – aux cheveux roux*. Близькими до лексикалізації є такі приклади: *pettirossu – le rouge-gorge* або *capinera – la mésentête à tête noire*.

ф) В іспанській мові для вираження різноманітних ідей існує численний ряд суфіксів. Так, наприклад, суфікс *-azo* у французькій мові має смислову відповідність *coup de: pepinazo – le pétard, puñetazo – coup de poing, pucherazo – coup de marmite, codazo – coup de coude, vistazo – coup d'oeil* та інше. У такому ж сенсі використовується в іспанській мові суфікс *-ado*, наприклад: *colmillada – coup de dent, agarrada – prise de bec, ojeada – coup d'oeil*.

Отже, наведені приклади є вагомим підтвердженням того, що іспанська та інші романські мови є більш синтетичними, ніж французька. Не викликає подиву той факт, що демінутив, будучи синтетичним елементом втратив свою продуктивність у сучасній французькій мові на відміну від інших романських мов і залишається, по суті, у лексикалізованій формі (за винятком *-et(te)*, якому частково ще іноді властива певна креативність).

Література:

1. Dalbera-Stefanaggi, Marie-José (2002): La langue corse. – Paris : PUF.
2. Hasselrot, Bengt (1957): Études sur la formation diminutive dans les langues romanes. Uppsala : Acta Universitatis Upsaliensis.
3. Hasselrot, Bengt (1972): Étude sur la vitalité de la formation diminutive française au XXe siècle. – Uppsala : Acta Universitatis Upsaliensis.
4. Jurafsky, D. 1996. «Universal Tendencies in the Semantics of the Diminutive». – Language : Journal of the Linguistic Society of America 72 (3). 533-578.
5. Rat M. Dictionnaire des locutions françaises. – P. : Librairie Larousse, 1957.